

Mary Shelleyová (1897 – 1951): Frankenstein (1818)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy;

4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

(1) Nyní jsem si vzal za úkol zkoumat příčiny a postup tohoto rozkladu a byl jsem nucen trávit dny a noci v hrobkách a márnících. Musil jsem zaměřit pozornost na všechny ty jevy, které jsou pro zjemnělého člověka téměř nesnesitelné. Sledoval jsem, jak je dokonalé lidské tělo ničeno a pustošeno. Díval jsem se, jak kvetoucí jas života je vystřídán zkázou smrti. Viděl jsem, jak červ dědí zázraky oka i mozku. Podrobně jsem zkoumal a rozebíral všechny podrobnosti procesu vyjádřeného změnou života v smrt a smrti v život, když tu náhle mi uprostřed této temnoty zazářilo jasné světlo – světlo tak skvělé a zázračné, a přece tak prosté. Zmocnilo se mě opojení pro nesmírné možnosti, které můj objev umožňoval, a zároveň jsem byl udiven, že ze všech učenců, kteří svá bádání zaměřili stejným směrem, bylo pouze mně určeno objevit toto překvapující tajemství. (...)

Sbíral jsem v márnících kosti a rouhačskými prsty jsem porušoval ohromující tajemství lidské kostry. Dílnu pro svou nečistou práci jsem si zařídil v osamělé komoře, či spíše v jakési cele na půdě domu, oddělené od všech ostatních bytů pavlačí a schodištěm. (...)

(2) *Asi v pět hodin ráno jsem objevil svého hezkého chlapečka, kterého jsem ještě večer viděl kvetoucího zdravím, ležícího na trávě, zsináleho a bez hnutí. Na jeho krku byly stopy vražedných prstů. (...)*

(3) „(...) To, co od tebe chci, je rozumné a umírněné – žádám od tebe tvora druhého pohlaví, ale stejně odporného, jako jsem já. Náhrada je to malá, ale víc žádat nemohu a spokojím se s ní. Pravda, budeme stvůry odříznuté od celého světa, ale tím hlubší bude naše společenství. (...)“

„Hodina mé nerozhodnosti přešla a přichází doba tvé moci. Tvé výhrůžky mě nemohou donutit vykonat zhoubné dílo, naopak, utvrzují mě v přesvědčení, že ti nesmím vytvořit společníka v konání zla. (...)“ (...) „Přestaň, netvore, a neotravuj ovzduší svými hrozbami! Oznamil jsem ti své rozhodnutí a jsem nesmiřitelný!“

„Dobrá, půjdu, ale pamatuj si: o tvé svatební noci budu s tebou!“

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

golem – slovo *golem* znamená v hebrejštině neúplnost, nedokonalost a takto byla také tato oživená bytost pojímána. Neměla vlastní myšlenky ani vlastní vůli, obvykle nemohla hovořit a pouze doslovně plnila příkazy svého pána. Víra v možnost stvořit věc vychází z přesvědčení, že dobří lidé mají tvůrčí sílu, která ovšem není taková jako síla **Boží**. Pojetí **šemu**, který golemu oživoval, vychází z **kabaly**, neboť podle této nauky je možno zopakovat Boží tvůrčí čin s pomocí správné kombinace **písmen Božího jména**.

homunculus (**lat.**) znamená človiček. Obecný latinský pojem dostal v raném novověku nový význam v souvislosti se spekulacemi o možném vytvoření umělého člověka. V **alchymistickém** spise *De natura rerum* („O povaze věcí“, **1538**), připisovaném **Paracelsovi**, se podrobně popisuje,

jak z mužského semene vypěstovat človíčka. Tento motiv umělého člověka použil ještě [J. W. Goethe](#) ve druhém dílu svého Fausta.

robot m 1. –a (živ.) (pův. v dramatu K. Čapka) automat podobající se člověku a konající lidskou práci; přen. expr. člověk pracující namáhavě, bez odpočinku 2. –u, –a (než./živ. 4. j. i –a) stroj s činností podobnou činnosti člověka, popř. nahrazující lidskou práci v podmínkách nebezpečných zdraví: kuchyňský r.; průmyslový r.

Druhý text je z různých slovníků. Porovnejte všechna 3 hesla z hlediska vztahu k božskému řádu světa. Golem je ryze náboženský konstrukt: tvorba golema přibližuje člověka Bohu stvořiteli. Homunkulus. to je plod renesančního objevitelského vztahu ke světu. A robot, to je moderní produkt lidí, kteří náboženstvím pohrdají. Pozastavme se také u etymologického původu slova robot a u střídání životnosti a neživotnosti u tohoto slova a u slov dalších (drak, sněhulák, ledoborec...). Kde všude ve Frankensteinovi najdeme romantické postavy a další prvky romantismu? Romantických postav je tam přece několik. Také si všimněme prostředí: Frankensteinova laboratoř je mezi nebem a zemí, Švýcarsko jako zaslíbená země romantiků, A co až groteskní závěr?

Mary Shelleyová (30. 8. 1797 Londýn – 1. 2. 1851 Londýn)

Britská spisovatelka období romantismu, zakladatelská osobnost žánru science fiction.

Narodila se jako **Mary Godwinová** v kulturně podnětné rodině. Její otec **William Godwin** (1756 – 1836) byl politický filozof a romanopisec. Prošel názorovým a profesním vývojem od puritánského kazatele až k publicistovi přesvědčenému o negativním vlivu společenských institucí na lidský charakter (je považován za **prvního teoretika anarchismu** – ideového směru odmítajícího státní moc a prosazujícího společenské uspořádání na základě samosprávných sdružení naprosto svobodných jednotlivců). **Matka Mary Wollstonecraftová** (1759 – 1797) byla **průkopnicí feminizmu**; zemřela na poporodní komplikace.

Po čtyřech letech se Maryin otec znovu oženil. **Mary** si s macechou nerozuměla, ale otec to své dceři vynahrazoval tím, že ji sám vzdělával. Ačkoli ji také poslal studovat mimo domov (mj. do Skotska), byl to především on, díky němuž **Mary** získala **rozsáhlé neformální vzdělání**. Otec, který měl mezi mladými intelektuály řadu stoupců, ji navíc seznámil se zajímavými osobnostmi, včetně básníka Samuela Taylora Coleridge.

Mary vyrostla v **charismatickou, intelektuálně bystrou a sebevědomou dívku**. V r. **1814** navázala jako ještě ani ne sedmnáctiletá vášnivý **vztah** s o pět let starším **básníkem Percym Bysse Shelleyem** (1792 – 1822), ačkoli ten byl již ženatý, a dokonce otec malé dcerky. Shelley však svou rodinu nyní opustil a on a **Mary** pak často pobývali v zahraničí, především ve **Francii, Švýcarsku a Itálii**, jejíž krajinu považovali za pozemský ráj; potýkali se ovšem s finančním nedostatkem. **Mary** byla se Shelleyem rychle po sobě čtyřikrát těhotná, ale tři z jejich dětí záhy zemřely: dcera Clara jako novorozenec (1815), druhá dcera Clara v Římě po roce života (1817 – 1818) a chlapec William (1816 – 1819) ve třech letech v Římě na jakousi infekční chorobu. Teprve čtvrtý potomek Shelleyových, **syn Percy Florence** (1819 – 1889), se dožil dospělosti (narodil se ve Florencii – odtud druhé křestní jméno).

Letní část roku **1816** **Mary** a **Percy** se synkem Williamem strávili ve **Švýcarsku**. Pronajali si tam domek na břehu **Ženevského jezera**. Do sousedství se podobně nastěhoval **lord George Byron**. **Mary** a **Percy** s sebou přivezli také Maryinu nevlastní sestru Claire, která na jaře otěhotněla s Byronem krátce před jeho definitivním odchodem z vlasti, a snažili se jejich vztah obnovit. To se sice nepodařilo, ale oba páry se věnovaly literární tvorbě, plavbám na člunu po jezeře a obsáhlým intelektuálně zaměřeným hovorům dlouho do noci. Počasí ovšem bylo spíš deštivé, což jen podtrhovalo drsnou a pochmurnou náladu hornatého kraje. Shelleyovi a Byron odtud načerpali **silnou inspiraci** k několika významným dílům, jež brzy poté napsali: **Mary** zde začala vytvářet **dějovou osnovu** svého proslulého románu **Frankenstein aneb Moderní Prométheus**.

Na sklonku r. **1816** Shelleyova manželka poté, co ztroskotal její pokus o navázání vztahu s novým partnerem, spáchala sebevraždu utopením a **Percy** a **Mary** se pár dní nato **vzali**.

Frankenstein vyšel v lednu **1818** (**Mary** bylo necelých 21 let) a v březnu Shelleyovi odjeli do Itálie bez úmyslu se do Británie ještě někdy vrátit. Ovšem úmrtí jejich dvou malých dětí uvrhlo **Mary** do depresí; čelila jim rozvinutím své spisovatelské tvorby.

Ve stejné době **Percy Shelley** vytvořil své vrcholné dílo, básnické drama **Odpoutaný Prométheus** (1819) o hrdinovi z řecké mytologie, který pocházel z rodu polobožských Títánů a poskytl lidem vzdělanost; proto jej bohové dali za trest přikovat ke skále, ovšem Shelleyův Prométheus se dokáže vzepřít a zúčastnit se vzpoury přírodních sil, které bohy svrhnu a tím umožní mohutný rozvoj lidské společnosti. Téma Odpoutaného Prométhea (a podobných děl zejména evropského romantismu) bývá označováno zobecňujícím pojmem **titanismus**.

V r. **1822 Shelley** se dvěma anglickými druhy podnikli plavbu v jachtě podél italského pobřeží, ale dostali se do bouře, loď se potopila a všichni **utonuli**. Shellyovo tělo pak bylo mj. za Byronovy účasti spáleno na pláži a popel tam rozptýlen.

Mary se synem Percym Florencem se r. 1823 vrátila do **Anglie**. Žila ze skrovného dědictví a věnovala se **vlastní literární tvorbě, péči o literární odkazy** svého manžela a otce a **feministickým aktivitám** (podporovala opuštěné mladé ženy, které se chtěly postavit na vlastní nohy). Žila v **Londýně**, ovšem společnost ji jako nekonformní osobnost příliš nepřijala. Pokoušela se navázat nový pevný partnerský vztah, ale bez úspěchu. Soustředila se na starost o svého **syna**; dopřála mu vzdělání mj. na univerzitě v Cambridge, podnikla s ním cesty po Německu a Itálii, ale z divokého a odbojného talentu svých rodičů Percy Florence Shelley zřejmě nezdědil nic.

Mary po čtyřicítce trápily zdravotní problémy, **zemřela v 53 letech** patrně na mozkový nádor.

Ve **Frankensteinovi** Mary Shelleyová využila **motivy preromantického gotického románu**, ale **hlavní téma je ryze romantické**. Titulní postava, mladý švýcarský přírodovědec, se rozhodne **stvořit umělého člověka**: nejde ovšem o stroj-robot, ale o skutečný organismus. Stvoření bytosti, která je v románu označována jen slovem *netvor* (angl. *creature*), je líčeno jako **rouhačská vzpoura proti božskému Stvořiteli**, která přináší mravní dilema **odpovědnosti tvůrce za jeho dílo** a otázku **hranic nezávislosti stvořeného jedince** nadaného rozumem a city. Mary Shelleyová se svým Frankensteinem stojí na **počátku žánru science fiction**. V r. 1826 napsala rovněž **román *Poslední člověk***, odehrávající se na konci 21. století ve světě zpusťšeném morovou epidemií; stala se tedy také zakladatelkou podžánru **(post)apokalyptické SF**.

O Maryiných mladých létech byl r. 2017 natočen americko-britský životopisný film *Mary Shelleyová* (režie Haifaa Al-Mansour, v titulní roli Elle Fanningová).

Nejvýznamnější dílo:

Román science-fiction Frankenstein aneb Moderní Prométheus (Frankenstein; or, The Modern Prometheus; 1818; kniha se stala ikonickým dílem celého SF žánru, jejím námětem je umělé vytvoření bytosti podobné člověku; film Spojené státy 1910: scénář a režie J. Searle Dowley, produkce Thomas Alva Edison; film Spojené státy 1931: režie James Whale, v hlavních rolích Colin Clive /Frankenstein/ a Boris Karloff /toto pojetí Netvora se stalo obecným typem bestiální postavy v celém žánru SF/; film Velká Británie aj. 1994: režie a role Frankensteina Kenneth Branagh, Netvora hraje Robert De Niro; další filmy stejného názvu mají s románem jen málo společného).

https://cs.wikipedia.org/wiki/Mary_Shelleyov%C3%A1